

מבחר טקסטים מרקסיסטים
בעריכת חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי 2002-2000
בתוספת מבואות, הערות ונספחים

ו. א. לנין על החוברת של יוניוס¹

סוף-סוף יצאה לאור בגרמניה באופן בלתי-לגלי, בלי הסתגלות לצנזורה היונקרית המנוולת, חוברת סוציאל-דמוקרטית, מוקדשת לשאלות המלחמה! המחבר, השייך, כנראה, לאגף "הרדיקאלי-השמאלי" של המפלגה, חתם בשם יוניוס (שפירושו בלטינית: הצעיר) וקרא לחוברת שלו: "משבר הסוציאל-דמוקרטיה". בנספחות לחוברת נדפסו אותן "ההנחות על דבר תפקידי הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית", שכבר הוכנסו לוועדה הסוציאליסטית הבין-לאומית בברן ונדפסו בדף מידע מס' 3 שלה; הן שייכות לקבוצת "האינטרנציונל", שהוציאה-לאור באביב 1915 גיליון אחד של ירחון באותו שם (ובו מאמרים מאת צטקיין, מהרינג, ר. לוכסמבורג, טלהיימר, דונקר, שטרבל ועוד) וערכה בחורף שנת 1915-16 מועצת סוציאל-דמוקרטים מכל חלקי גרמניה, שאישרו את ההנחות האלה.

החוברת נכתבה באפריל שנת 1915, כדברי המחבר במבוא, המסומן בתאריך 2 בינואר 1916, ונדפסה "בלי כל שינויים". "תנאים חיצוניים" מנעו את הוצאת החוברת לאור קודם לכן. יותר מאשר ל"משבר הסוציאל-דמוקרטיה" היא מוקדשת לניתוח המלחמה, להכחשת האגדה על אופיה הלאומי המשחרר של המלחמה, להוכחת הדבר, שזוהי מלחמה אימפריאליסטית הן מצד גרמניה והן מצד יתר המעצמות הגדולות, ולבסוף - לביקורת מהפכנית כלפי התנהגותה של המפלגה הרשמית. החוברת של יוניוס, הכתובה בערנות רבה, מילאה ותמלא, בלי ספק תפקיד גדול במאבק נגד המפלגה הגרמנית הסוציאל-דמוקרטית לשעבר, שעברה לצד הבורגנות והיונקרים, ומקדמים אנו את המחבר בברכה מעומק-הלב.

לקרא הרוסי, המכיר את הספרות הסוציאל-דמוקרטית שנדפסה בחוץ-לארץ בלשון הרוסית בשנים 1914-1916, אין החוברת של יוניוס נותנת כל חדש מבחינה עקרונית. בקראך את החוברת ובהקבילך אל נימוקי המרכזיט המהפכני הגרמני את אשר נאמר, למשל, במניפסט מאת הוועד המרכזי של מפלגתנו בספטמבר-נובמבר 1914, ברזולוציות של ועידת ברן (מרץ 1915) ובפירושים המרובים לאותן הרזולוציות, על-כורחך אתה נוכח בחסר הגדול שבנימוקי יוניוס ובשתי שגיאותיו. הדברים הבאים מוקדשים לביקורת המגרעות והשגיאות של יוניוס אך עלינו להדגיש בתוקף, שאנו עושים זאת לשם הביקורת העצמית הנחוצה למרכזיסטים, ולשם בדיקה מקיפה של ההשקפות העומדות לשמש בסיס רעיוני לאינטרנציונל השלישי. החוברת של יוניוס בכללותה - עבודה מרכזיסטית נהדרת, ואפשר מאוד שלמגרעותיה אופי מקרי, במידה מסוימת.

החסרון העיקרי שבחוברת של יוניוס, והוא צעד לאחור לעומת האמור בירחון "האינטרנציונל" הלגלי (שאמנם נאסר מיד אחרי צאתו לאור), הוא דבר עברה בשתיקה על זיקת הסוציאל-שוביניזם (המחבר אינו משתמש במונח זה ולא בביטוי המדויק פחות: סוציאל-פטריוטיזם) לאופורטוניזם. המחבר מדבר בצדק גמור על "הכניעה" וההתמוטטות של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הגרמנית, על "הבגידה" של מנהיגיה הרשמיים, אבל - עד כאן ותו לא. ובינתיים כבר פרסם הירחון "האינטרנציונל" ביקורת כלפי "המרכז", כלומר - כלפי הקאוטסקיאניות, בהמטירו בצדק גמור דברי לעג על חוסר האופי שלה על הזנאתו את המרכזיסם, על התרפסותו לפני האופורטוניזם. ואותו

¹ יוניוס - שם העט של רוזה לוכסמבורג

הירחון התחיל לחשוף את התפקיד הממשי של האופרטוניסטים, בפרסמו למשל, את העובדה החשובה עד מאוד, שב-4 באוגוסט שנת 1914 באו האופרטוניסטים באולטימטום, בהחלטה מוכנה להצביע בכל מקרה בעד תקציב-המלחמה. אך בחוברת של יוניוס וגם בהנחות הנספחות אליה לא נאמר דבר לא על האופרטוניזם ולא על הקאוטסקיאניות! והרי זו טעות מבחינה תיאורטית, כי אי-אפשר לבאר את "הבגידה", בלי לעמוד על הקשר בינה ובין האופרטוניזם, בתור כיוון, שיש לו היסטוריה ארוכה, כל דברי ימיו של האינטרנציונל השני. דבר זה הוא משגה גם מבחינה פוליטית-מעשית, כי אי-אפשר להבין את "משבר הסוציאל-דמוקרטיה" ואי-אפשר להתגבר עליו, בלי לברר את הערך והתפקיד של שני הכיוונים: האופרטוניסטי-הגלוי (לגיון, דויד וכד') והאופרטוניסטי-בהסתר (קאוטסקי ושות'). יש בכך משום צעד לאחור, למשל, לעומת המאמר ההיסטורי של אוטו ריולה ב-"Vorwärts" מ-12 בינואר, שנת 1916, המוכיח במישרין ובגלוי את ההכרחיות של הפילוג במפלגה הסוציאל-דמוקרטית הגרמנית (בעוד שמערכת ה-"Vorwärts" בתשובתה חוזרת על המליצות הקאוטסקיאניות הנוטפות נופת צופים וצביעות, בלי למצוא לעצם העניין אף נימוק אחד לסתור את העובדה, שכבר ישנן בעין שתי מפלגות ואין להשלים ביניהן). יש בכך משום חוסר עקביות מדהים, כי בהנחה ה-12 של "האינטרנציונל" מדובר בפידוש על הנחיצות ליצור אינטרנציונל "חדש", מחמת "הבגידה" והמעבר אל קרקע הפוליטיקה הבורגנית-האימפריאליסטית מצד "הנציגים הרשמיים של המפלגות הסוציאליסטיות בארצות העיקריות". ברור, שיהא זה מגוחך ממש לדבר על השתתפותה של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הישנה או של מפלגה המשלימה עם לגיון, דויד ושותפיהם - באינטרנציונל "החדש".

אין אנו יודעים במה יש לבאר את צעד-הנסיגה הזה של קבוצת "האינטרנציונל". החסרון הגדול ביותר של כל המרכיזים המהפכני בגרמניה הוא היעדרו של ארגון בלתי-לגלי מלוכד, המוביל באופן שיטתי קו משלו והמחנך את ההמונים ברוח התפקידים החדשים: ארגון כזה צריך היה לנקוט עמדה מסוימת גם ביחס לאופרטוניזם וגם ביחס לקאוטסקיאניות. נחיצות זו גדלה עוד יותר, לאחר שמהסוציאל-דמוקרטים המהפכניים ניטלו עכשיו שני העיתונים היומיים האחרונים: זה של ברמן ("Bremer Buerger-Zeitung") וזה של בראונשווייג ("Volksfreund"), ששניהם עברו אל הקאוטסקיאנים. דק קבוצת "הסוציאליסטים האינטרנציונליסטים של גרמניה" (I. S. D.) נשארת על משמרתה - באופן מוגדר וברור לכל.

אין זאת כי חברים אחדים של קבוצת "האינטרנציונל" התדרדרו שוב לתוך המדמנה של הקאוטסקיאניות חסרת-העקרונות. למשל, שטרבל הגיע לידי כך, שעמד בעיתון "Neue Zeit" והחווה קידות לפני ברנשטין וקאוטסקי! ובימים האחרונים ממש, ב-15 באוגוסט 1916, פרסם בעיתונים מאמר: "הפציפיזם והסוציאל-דמוקרטיה", להגנת הפציפיזם הקאוטסקיאני הנבזה ביותר. אשר ליוניוס, מתקומם הוא באופן נמרץ ביותר נגד "התכנון" הקאוטסקיאני ברוח "פירוק-הנשק", "ביטול הדיפלומטיה החשאית" וכד'. אפשר, שבקבוצת "האינטרנציונל" ישנם שני זרמים: אחד מהפכני ואחד הפוסח על שתי הסעיפים ונוטה לקאוטסקיאניות.

המשפט הראשון מן המשפטים המוטעים של יוניוס נקבע בהנחה 5 של קבוצת "האינטרנציונל": "...בתקופת (עידן) האימפריאליזם הפרוע הזה לא ייתכנו עוד כל מלחמות לאומיות. העניינים הלאומיים משמשים רק אמצעי להונאה, כדי למשוך את המוני-העם העובדים ולשעבדם לאויבם המר: האימפריאליזם". ... ההנחה 5, המסתיימת במשפט זה, תחילתה מוקדשת לתיאור אופיה של המלחמה הנוכחית, כמלחמה אימפריאליסטית. יכול להיות, ששלילת מלחמות לאומיות בכלל מצד יוניוס היא שגגה או הפרזה מקרית שבאה מתוך הדגשת הרעיון הנכון בהחלט, שהמלחמה הנוכחית היא אימפריאליסטית ולא לאומית. אבל כיוון שיכול להיות גם ההפך מזה, כיוון שהשלילה המוטעית של כל המלחמות הלאומיות, שמקורה בתיאור הכוזב של המלחמה הנוכחית כמלחמה לאומית, מצויה אצל סוציאל-דמוקרטים שונים, חובה היא להתעכב על שגיאה זו.

יוניוס צודק לגמרי, כשהוא מדגיש את ההשפעה המכרעת של "המערכת האימפריאליסטית" במלחמה הנוכחית, כשהוא אומר שמאחורי סרביה עומדת רוסיה, "מאחורי הנציונליזם הסרבי עומד האימפריאליזם הרוסי", שהשתתפותה של הולנד, למשל, במלחמה תהיה גם היא אימפריאליסטית, כי, ראשית, היא תגן על מושבותיה, ושנית, היא תהיה בעלת-ברית לאחת הקואליציות האימפריאליסטיות. כל זה הוא למעלה מכל ספק - ביחס למלחמה הנוכחית. וכשיוניוס מוסיף ומדגיש בייחוד, שבשבילו חשובה קודם-כל: המאבק נגד "פנטום המלחמה הלאומית", "השולט עכשיו בפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית" (עמ' 81), אי-אפשר שלא להודות שהגיונות אלה הם גם צודקים והם גם דברים בעתם.

שגיאה תהיה רק אם נפריז באמת הזאת, אם נסטה מהדרישה המרכזיסטית להיות קונקרטיים, אם נרחיב את הערכת המלחמה הנוכחית ונטיל אותה על כל המלחמות האפשריות בזמן

האימפריאליזם, אם נסיח את דעתנו מן התנועות הלאומיות נגד האימפריאליזם. הנימוק היחידי לזכות ההנחה: "אין עוד מקום לשום מלחמות לאומיות", הריהו זה, שהעולם מחולק בין קומץ מעצמות אימפריאליסטיות "גדולות", ועל-כן כל מלחמה, אפילו הייתה בתחילתה לאומית, נהפכת לאימפריאליסטית, בפגעה באינטרסים של אחת המעצמות או של אחת הקואליציות האימפריאליסטיות (עמ' 81 אצל יוניוס).

אי-נכונותו של נימוק זה גלויה לעין. אמנם, ההנחה היסודית של הדיאלקטיקה המרכזיסטית היא שכל הגבולות בטבע ובחברה מותנים ונעים, שאין אף תופעה אחת, שלא תוכל, בתנאים מסוימים, להיעשות להיפוכה שלה. מלחמה לאומית יכולה להיפך לאימפריאליסטית ולהפך. דוגמה: המלחמות של המהפכה הצרפתית הגדולה התחילו כמלחמות לאומיות והיו כאלה. מלחמות אלה היו מהפכניות: להגנת המהפכה הגדולה מפני קואליציה של מונרכיות נגד-מהפכניות. אך לאחר שיצר נפוליון את האימפריה הצרפתית, בשעבוד הרבה מדינות לאומיות, גדולות, מוכשרות לחיים, מגובשות זה מכבר באירופה, - מאותה שעה נהיו המלחמות הצרפתיות הלאומיות למלחמות אימפריאליסטיות, שהולידו בתוך מלחמות-שחרור לאומיות נגד האימפריאליזם של נפוליון.

רק סופיסט אפשר לו לטשטש את ההבדל בין מלחמה אימפריאליסטית ללאומית על יסוד זה, שכל אחת מהן עלולה לפשוט צורתה וללבוש צורת חברתה. הדיאלקטיקה שימשה לא-אחת - גם בתולדות הפילוסופיה היוונית - גשר אל הסופיסטיקה. אבל אנו מוסיפים בכל-זאת להיות דיאלקטיקנים, ונלחמים נגד הסופיזמים לא על-ידי שלילת האפשרות של כל מיני גלגולים ותמורות בכלל, אלא על-ידי ניתוח קונקרטי של הנתון, בסביבתו ובהתפתחותו.

מאוד לא סביר שהמלחמה האימפריאליסטית הזאת, של שנות 1914-1916, תיהפך למלחמה לאומית, לפי שהמעמד המייצג את ההתפתחות קדימה הוא הפרולטריון שבאופן אובייקטיבי הוא שואף להפוך את המלחמה למלחמת-אזרחים נגד הבורגנות, ולפי שכוחותיהן של שתי הקואליציות נבדלים אלה מאלה רק במידה מועטה והקפיטל הפיננסי הבין-לאומי יצר בכל מקום בורגנות ריאקציונית. עם זה לא ייתכן להכריז, שתמורה כזאת היא בלתי אפשרית: אם ימצא שהפרולטריון של אירופה יהיה חסר-אונים במשך עשרים שנה; אם המלחמה הנוכחית תסתיים בניצחונות כגון אלה של נפוליון ובשעבוד הרבה מדינות לאומיות מוכשרות לחיים; אם האימפריאליזם שמחוץ לאירופה (בראש וראשונה היפני והאמריקני) יעמוד בעינו גם הוא עוד עשרים שנה בלי לעבור לסוציאליזם, למשל, עקב מלחמת אמריקה-יפן, - כי אז תהיה אפשרית מלחמה לאומית גדולה באירופה. תהיה זו התפתחותה של אירופה לאחור לכמה עשרות שנים. אמנם, אין הדבר מתקבל על הדעת. אבל הוא אינו מן הנמנע, כי אל-נא נתאר לעצמנו את ההיסטוריה העולמית הולכת תמיד חלק ובצעד קדימה, בלי לעשות לפעמים קפיצות עצומות לאחור, - תיאור כזה יהיה לא דיאלקטי, לא מדעי, ולא נכון מבחינה תיאורטית.

יתר-על-כן, בתקופת האימפריאליזם לא רק סבירות אלא גם בלתי נמנעות מלחמות לאומיות מצד המושבות והמושבות-למחצה. במושבות ובמושבות-למחצה (סין, תורכיה, פרס) יושבים כאלף מיליון בני-אדם, זאת אומרת - יותר ממחצית מאוכלוסיית תבל. התנועות לשחרור לאומי כאן כבר חזקות למדי או שהן הולכות וגדלות ומבשילות. כל מלחמה היא המשך הפוליטיקה באמצעים אחרים. המשך הפוליטיקה הלאומית המשחררת של המושבות יהיה בהכרח בצורת מלחמות לאומיות מצד המושבות נגד האימפריאליזם. מלחמות כאלה עלולות להביא לידי מלחמה אימפריאליסטית בין המעצמות "הגדולות" בהווה, אבל עשויות גם לא להביא, הרי זה תלוי בנסיבות רבות.

דוגמה: אנגליה וצרפת נלחמו את מלחמת שבע השנים על עסקי מושבות, כלומר - נהלו מלחמה אימפריאליסטית (האפשרית גם על רקע העבדות, גם על רקע הקפיטליזם הפרימיטיבי, כמו גם על רקע הקפיטליזם הנוכחי המפותח מאוד). צרפת מנוצחת ומפסידה חלק ממושבותיה. כעבור שנים אחדות מתחילה מלחמה לשחרור לאומי של ארצות-הברית של אמריקה הצפונית נגד אנגליה בלבד. צרפת וספרד, שהן עצמן מוסיפות לשלוט בחלקים של ארצות-הברית הנוכחיות, פועלות מתוך שנאה לאנגליה, כלומר - מתוך האינטרסים האימפריאליסטיים שלהן, וכותרות ברית-ידידות עם המדינות המתקוממות נגד אנגליה. צבאות צרפת יחד עם צבאות אמריקה מכות את האנגלים. הרי לפנינו מלחמה לשחרור לאומי, שבה מופיעה ההתחרות האימפריאליסטית כגורם חיצוני, שאין לו ערך רציני, - בניגוד למצב הדברים, שאנו רואים במלחמת 16-1914 (הגורם הלאומי במלחמת אוסטריה-סרביה אין לו ערך רציני לעומת הגורם של ההתחרות האימפריאליסטית הקובע הכל). מכאן רואים, כמה חוסר הגיון יהיה בדבר, אם נשתמש במושג אימפריאליזם באופן שבלוני, בהסיקנו מתוכו את "אי-האפשרות" של מלחמות לאומיות. מלחמת-שחרור לאומית, למשל, של הברית של פרס, הודו וסין נגד אי-אלו מעצמות אימפריאליסטיות היא אפשרית לגמרי ומתקבלת על הדעת, כי היא נובעת מתוך התנועה לשחרור לאומי של אותן הארצות, כאשר

השתלשלותה של מלחמה כזאת למלחמה אימפריאליסטית בין המעצמות האימפריאליסטיות של זמננו תהיה תלויה בנסיבות קונקרטריות רבות מאוד, ומגווחך יהיה אם נקבל עלינו אחריות כי הנסיבות האלה אמנם תחולנה.

שלישית, אף באירופה אין לחשוב את המלחמות הלאומיות בתקופת האימפריאליזם לבלתי-אפשריות. "תקופת האימפריאליזם" עשתה את המלחמה הנוכחית לאימפריאליסטית, היא מולידה בהכרח (כל זמן שלא יבוא הסוציאליזם) מלחמות אימפריאליסטיות חדשות, היא עשתה את הפוליטיקה של המעצמות הגדולות בנות זמננו אימפריאליסטית כולה עד היסוד, אבל "תקופה" זו אינה שוללת כלל את אפשרותן של מלחמות לאומיות, למשל, מצד מדינות קטנות (אשר נניח, סופחו או שדוכאו מבחינה לאומית) נגד המעצמות האימפריאליסטיות, כשם שהיא אינה שוללת את מציאותן של תנועות לאומיות בקנה-מידה גדול במזרח אירופה. על אוסטריה, למשל, דן יוניוס בהגיון רב, בהביאו בחשבון לא את הצד "הכלכלי" בלבד, אלא גם את הצד הפוליטי המיוחד במינו, בציינו את "אי-הכושר הפנימי של אוסטריה לחיים", בהכירו, כי "המונרכיה ההבסבורגית אינה ארגון פוליטי של מדינה בורגנית, אלא רק סינדיקט רופס של כמה כנופיות טפילים חברתיים", וכי "חיסולה של אוסטריה-הונגריה יהיה מבחינה היסטורית רק המשך ההתפוררות של תורכיה, וכמוה גם הוא מחויב המציאות מחמת תהליך-התפתחות היסטורי". מצב הדברים אינו טוב מזה בכמה מדינות בלקניות וברוסיה. ובמקרה שכוחות המעצמות "הגדולות" תדולדלנה מאוד במלחמה הנוכחית או במקרה של ניצחון המהפכה ברוסיה, אפשריות מאוד מלחמות לאומיות, ואפילו עטורות-ניצחון. התערבות המעצמות האימפריאליסטיות למעשה ניתנת להגשמה לא בכל התנאים; זה מצד אחד. ומצד שני, כשחושבים "על רגל אחת" ואומרים: מלחמת מדינה קטנה נגד ענק היא חסרת-תקווה, הרי מן הנחוץ להעיר על כך, שמלחמה חסרת-תקווה גם היא מלחמה; ועוד זאת, תופעות מסוימות בקרב "הענקים" פנימה - למשל, תחילתה של מהפכה - עלולות להפוך מלחמה "חסרת-תקווה" למלחמה "רבת-תקווה" מאוד.

התעכבנו בפרוטרוט על אי-נכונות ההנחה, שכביכול "אין מקום עוד למלחמות לאומיות", לא רק מפני שהיא מוטעית מבחינה תיאורטית. יהיה זה, כמובן, מעציב מאוד, אם יתחילו "השמאליים" להתייחס בקלות-ראש לתורת המרכסיזם, בזמן שיצירת האינטרנציונל השלישי אפשרית רק על בסיס של מרכסיזם שלא נהפך לוולגרי. אבל גם מבחינה פוליטית-מעשית עלולה טעות זו להזיק מאוד: מכאן מגיעים לידי הטפה חסרת-שחר ל"פירוק הנשק", מאחר שאי-אפשר, כביכול, שתהייה עוד מלחמות כל-שהן, חוץ ממלחמות ריאקציוניות. מכאן מסיקים משהו חסר-שחר עוד יותר וריאקציוני מאוד - אדישות כלפי תנועות לאומיות. אדישות כזו נהפכת לשוביניזם, בשעה שבני האומות האירופיות "הגדולות", כלומר - בני האומות המדכאות המוני עמים זעירים וקולוניאליים, מכריזים בהעמדת-פנים של מלומדים כביכול: "מלחמות לאומיות אינן יכולות עוד להיות!" מלחמות לאומיות נגד מעצמות אימפריאליסטיות לא רק אפשריות וסבירות, אלא הן בלתי-נמנעות והן פרוגרסיביות, מהפכניות, אם כי להצלחתן דרוש איחוד מאמצים של מספר עצום מתושבי הארצות המשוועבות (מאות מיליונים בדוגמת הודו וסין שנקטנו), או צירוף-תנאים נוח במיוחד במצב הבין-לאומי (למשל, שיתוק ההתערבות של המעצמות האימפריאליסטיות, בגלל אפיסת כוחותיהן, בגלל מלחמה ביניהן, בגלל הניגודים בין לבין עצמן וכד'), או התקוממות הפרולטריון, שתפרוץ ב-זמנית באחת המעצמות הגדולות נגד הבורגנות שלה (מקרה זה, האחרון ברשימתנו, הוא הראשון במעלה מבחינת הרצוי והמועיל לניצחון הפרולטריון).

אולם יש להעיר, שלא מן הישר יהיה להאשים את יוניוס באדישות כלפי התנועות הלאומיות. במספר החטאים של הסיעה הסוציאל-דמוקרטית הוא מונה, לפחות, את שתיקתה בנוגע לעונש-המוות שהוטל בעוון "בגידה", (כנראה, על ניסיון התקוממות בעקבות המלחמה) של אחד ממנהיגי הילידים בקמרון ומדגיש במקום אחר (במיוחד בשביל האדונים לגינים, לנצ'ים ומנוולים דומים להם, המכנים את עצמם "סוציאל-דמוקרטים"), כי הלאומים הקולוניאליים גם הם לאומים. הוא מודיע ברורות ומפורשות: "הסוציאליזם מודה בזכותו של כל עם לעצמאות ולחירות, לסידור עתידותיו בידי עצמו"; "הסוציאליזם הבין-לאומי מודה בזכותם של הלאומים להיות חופשיים, עצמאיים ושוויו-זכויות, אבל רק הוא מסוגל ליצור לאומים כאלה, רק הוא יכול להגשים את זכות הלאומים להגדרה עצמית, וסיסמה זו של הסוציאליזם - מעיר המחבר בצדק - משמשת, כמו כל יתר הסיסמאות, לא לשם הצדקת הקיים, אלא כמורה-דרך, כגורם מניע לפוליטיקה פרוולטרית פעילה, מהפכנית, משנה פני עולם" (ע"מ 77 ו-78). לפיכך יטעו טעות עמוקה אלה שיחשבו, כי כל הסוציאל-דמוקרטים הגרמנים השמאליים שקעו באותה קטנות-המוחין ובאותה קריקטורה של מרכסיזם, שאליה הגיעו כמה מהסוציאל-דמוקרטים ההולנדיים והפולניים, בשללם את זכות ההגדרה העצמית של הלאומים אף במשטר הסוציאליזם. ואולם, על המקורות ההולנדיים-הפולניים המיוחדים של שגיאה זו אנו דנים במקום אחר.

סברה מוטעית אחרת של יוניוס כרוכה בשאלת הגנת המולדת. זוהי שאלה פוליטית עיקרית בשעת מלחמה אימפריאליסטית. יוניוס חיזק אותנו באמונתנו, שמפלגתנו העלתה את השאלה בצורה הנכונה היחידה: הפרולטריון הוא נגד הגנת המולדת במלחמה זו, האימפריאליסטית, מפני האופי הריאקציוני שלה, אופי של שוד וכיבוש עבדים, מפני האפשרות והנחיצות להעמיד לעומתה (ולשאוף להפוך אותה) למלחמת-אזרחים למען הסוציאליזם. ואילו יוניוס, אמנם חשף יפה את האופי האימפריאליסטי של המלחמה הנוכחית בהבדל ממלחמה לאומית, אולם מצד שני נכשל בשגיאה מוזרה מאוד, בנסותו לטפול, ויהי מה, תוכנית לאומית, אל מלחמה זו, שאינה לאומית! הרי זה נשמע כדבר שאין להעלותו על הדעת, אבל עובדה היא.

הסוציאל-דמוקרטים הרשמיים, הן מצביונו של לגין והן מצביונו של קאוטסקי, בהתרפסם לפני הבורגנות, שהתריעה ביותר על "פלישה" זרה, כדי לרמות את המוני העם מראות את האופי האימפריאליסטי של המלחמה, חזרו בשקידה מיוחדת על נימוק זה של "הפלישה". קאוטסקי, המשדל עתה אנשים תמימים וקלי-אמונה (בין השאר, באמצעותו של האוקיסט הרוסי ספקטור), להאמין, שמסוף ש' 1914 עבר הוא אל האופוזיציה, מוסיף להסתמך על "נימוק" זה! יוניוס, הטורח לסתור את הנימוק הזה, מביא דוגמאות היסטוריות מאלפות, כדי להוכיח כי "פלישה ומלחמת-מעמדות מופיעות בדברי ימי הבורגנות לא כתרתי-דסתר, כנאום האגדה הרשמית, אלא שכל אחת מהן היא אמצעי ודרך הופעה של חברתה". דוגמאות: הבורבונים בצרפת עוררו פלישה מבחוץ על היעקובינים, הבורגנים בשנת 1871 - על הקומונה. מרכס כתב בספרו "מלחמת-האזרחים בצרפת":

"התרוממות-הרוח הגבוהה ביותר של גבורה, שהחברה הישנה הייתה עוד מסוגלת לה, היא המלחמה הלאומית, והנה גם היא עתה אינה אלא רמאות גמורה מצד הממשלה ונמצא, שהמטרה היחידה של רמאות זו היא לדחות לזמן מאוחר יותר את מלחמת-המעמדות, ובשעה שמלחמת-המעמדות תתלקח באש מלחמת-אזרחים, תנדוף התרמית כמוץ".

"דוגמה קלאסית לכל הזמנים - כותב יוניוס, בהסתמכו על ש' 1793 - הרי זו המהפכה הצרפתית הגדולה". מכל זה מוסקת המסקנה: "הניסיון בן מאת השנים מוכיח, אפוא, כי לא מצב של מצור, אלא מלחמת-מעמדות ללא סייג, המעוררת את הכרת-הערך העצמית, את הגבורה ואת הכוח המוסרי של המוני-העם, היא היא ההגנה הטובה ביותר על המולדת מפני אויב חיצוני".

וזו המסקנה המעשית של יוניוס:

"אמנם כן, הסוציאל-דמוקרטים מחויבים להגן על ארצם בשעת משבר היסטורי. ודווקא כאן האשמה הכבדה של סיעת הסוציאל-דמוקרטים ברייכסטאג הגרמני, שהיא הכריזה חגיגת בהצהרתה מ-4 באוגוסט שנת 1914: "בשעת סכנה לא נעזוב את מולדתנו ללא הגנה", ובו בזמן התכחשה למוצא שפתיה. היא עזבה את מולדתה ללא הגנה בשעת סכנה חמורה ביותר, כי חובתה הראשונה כלפי המולדת באותה שעה הייתה: להראות למולדת את הרקע האמיתי של המלחמה האימפריאליסטית הנוכחית, לקרוע את רשת הכזב הפטריטי והדיפלומטי שבה נעטפה וסובכה התנקשות זו במולדת; להכריז ברורות, שגם הניצחון וגם התבוסה במלחמה זו שניהם כאחד ממיטים אסון על העם הגרמני, להתנגד עד קצה גבול היכולת לחניקת המולדת על-ידי מצב-מצור; להכריז על הנחיצות לחמש מיד את העם ולמסור לרשותו את פתרון שאלת המלחמה והשלום; לדרוש בכל תוקף ישיבה מתמדת (ללא הפסק) של נציגות-העם בכל זמן המלחמה, כדי להבטיח ביקורת ערה של נציגות-העם כלפי הממשלה ושל העם כלפי נציגותו; לדרוש את ביטולן המידי של כל הגבלות הזכויות הפוליטיות, כי רק עם חופשי יכול להגן בהצלחה על מולדתו; ולבסוף, להעמיד כנגד תוכנית-המלחמה האימפריאליסטית, - התוכנית המכוונת לקיומן של אוסטריה ותורכיה, כלומר: לשמירת הריאקציה באירופה ובגרמניה, - את התוכנית הלאומית-האמיתית הישנה של הפטריטים והדמוקרטים משנת 1848, את התוכנית של מרכס, אנגלס ולסל: את הסיסמה של רפובליקה גרמנית גדולה אחת. זה היה הדגל, שצריך היה להניפו לפני הארץ, הדגל הלאומי האמיתי, דגל-השחרור האמיתי, שהוא בהתאם למסורות הטובות ביותר של גרמניה ושל הפוליטיקה המעמדית הבין-לאומית של הפרולטריון... "הרי, שהברירה הקשה בין האינטרסים של המולדת ובין הסולידריות הבין-לאומית של הפרולטריון, הסכסוך הטרגי, שעורר את הפרלמנטרים שלנו להתייצב "בלב כבד" לימין המלחמה האימפריאליסטית, הנו פרי הדמיון בלבד, אשליה בורגנית-לאומנית. להפך, בין האינטרסים של הארץ ובין האינטרסים המעמדיים של האינטרנציונל הפרולטרי קיימת הרמוניה מלאה, הן בשעת מלחמה והן בשעה שלום: גם המלחמה וגם השלום דורשים התפתחות נמרצת ביותר של מלחמת-המעמדות, הגנה תקיפה ביותר על התוכנית הסוציאל-דמוקרטית".

כך הוגה יוניוס. הטעות שבהגיונו בולטת לעין, ולפי שמשרתי-הצאריזם הגלויים והנסתרים שלנו האדונים פלכנוב וצ'חנקלי ואולי אף ה"ה מרטוב וצ'כאיזדה, ישמחו להיאחז במלים אלה של יוניוס, בחושבם לא על האמת התיאורטית, כי אם, איך להתחמק, לטשטש את העקבות, להטיל חול בעיני הפועלים, הרי חייבים אנו להתעכב ביתר הרחבה על בירור המקורות התיאורטיים של שגיאות יוניוס.

הוא מציע להעלות תוכנית לאומית "כנגד" המלחמה האימפריאליסטית. הוא מציע למעמד המתקדם לשאת את עינו אל העבר, ולא אל העתיד! בשנים 1793 ו-1848 עמדה על הפרק מבחינה אובייקטיבית, גם בצרפת, גם בגרמניה ובכל אירופה, מהפכה דמוקרטית-בורגנית. למצב-דברים היסטורי אובייקטיבי זה התאימה תוכנית "לאומית-אמיתית", כלומר - לאומית-בורגנית של הדמוקרטיה באותו זמן, תוכנית שבשנת 1793 הגשימוה היסודות המהפכניים ביותר של הבורגנות ודלת-העם, ובשנת 1848 הכריז עליה מרכס בשם כל הדמוקרטיה המתקדמת. כנגד המלחמות הפיאודליות-השושלתיות הועלו אז באופן אובייקטיבי מלחמות דמוקרטיות-מהפכניות, מלחמות לשחרור לאומי. זה היה תוכן היעדים ההיסטוריים של התקופה.

ואילו כיום אנו מוצאים מצב אובייקטיבי אחר אצל מדינות אירופה המתקדמות, הגדולות ביותר. ההתפתחות קדימה - פרט לנסיגות זמניות העלולות לחול - ניתנת להגשמה רק לעבר חברה סוציאליסטית, רק לעבר מהפכה סוציאליסטית. כנגד המלחמה הבורגנית-האימפריאליסטית, מלחמת הקפיטליזם המפותח מאוד, יכולה לעמוד באופן אובייקטיבי, מבחינת ההתפתחות קדימה, מנקודת-השקפתו של המעמד המתקדם, רק המלחמה נגד הבורגנות, זאת אומרת - קודם-כל מלחמת-אזרחים של הפרולטריון כנגד הבורגנות על השלטון, מלחמה שבלעדיה בלתי אפשרית כל תנועה של ממש קדימה, ואחר-כך - רק בתנאים מסוימים, מיוחדים - אפשרית מלחמה להגנת המדינה הסוציאליסטית מפניה מדינות הבורגניות. לכן אותם הבולשביקים (לאושרנו, בודדים לגמרי, שמסרנו אותם מיד לאנשי "פריזב" [מילולית: הקריאה]), שהיו מוכנים לנקוט את נקודת-ההשקפה של הגנה-על-תנאי, של הגנת-המולדת בתנאי שתהיה מהפכה עטורת-ניצחון ובתנאי שיהיה ניצחון הרפובליקה ברוסיה, אותם הבולשביקים שמרו אמונים לשון הבולשביזם, אבל בגדו בזות שלו; כי רוסיה שנסחפה לתוך המלחמה האימפריאליסטית של המעצמות האירופיות המתקדמות, תוסיף גם בצורה רפובליקנית להילחם מלחמה אימפריאליסטית!

יוניוס השתמש בדיאלקטיקה של מרכס רק למחצה, באומר, שמלחמת-המעמדות היא האמצעי הטוב ביותר נגד פלישה; בזאת צעד צעד אחד בדרך הנכונה ומיד סטה ממנה. הדיאלקטיקה של מרכס דורשת ניתוח קונקרטי של כל מצב היסטורי בפני עצמו. הדעה, שמלחמת-המעמדות היא האמצעי הטוב ביותר נגד פלישה, נכונה גם ביחס לבורגנות הממגרת את הפיאודליזם, גם ביחס לפרולטריון הממגר את הבורגנות. ודווקא משום שהיא נכונה ביחס לכל שעבוד מעמדי, הריהי כללית יותר מדי, לכן בלתי-מספקת ביחס למקרה הנוכחי המיוחד. מלחמת-האזרחים נגד הבורגנות גם היא אחת הצורות של מלחמת-המעמדות, ורק צורה זו של מלחמת-המעמדות הייתה יכולה להציל את אירופה (כולה ולא ארץ אחת) מסכנת פלישות. "הרפובליקה הגרמנית הגדולה", אילו הייתה קיימת בשנים 1914-1916, הייתה נלחמת אף היא אותה מלחמה אימפריאליסטית ממש.

יוניוס ניגש פנים אל פנים אל התשובה הנכונה על השאלה ואל הסיסמה הנכונה: מלחמת-אזרחים נגד הבורגנות למען הסוציאליזם, אך כמו מתוך פחד לומר את כל האמת עד הסוף, פנה לאחור, אל ההזיה של "מלחמה לאומית" בשנים 1914, 1915, 1916. אם לראות את השאלה לא מן הצד התיאורטי, אלא מן הצד המעשי בלבד, תהיה שגיאת יוניוס ברורה במידה לא פחותה. כל החברה הבורגנית, כל המעמדות בגרמניה ובכללם מעמד-האיכרים צידדו בזכות המלחמה (ברוסיה, קרוב מאוד לוודאי, היה אותו מצב עצמו - על-כל-פנים רוב האיכרים האמידים והבינוניים וחלק ניכר מאוד של דלת-העם היו נתונים, כנראה, לקסם האימפריאליזם הבורגני). הבורגנות הייתה חמושה מכף רגל ועד ראש. "להכריז" במצב כזה על תוכנית של רפובליקה, של פרלמנט תמידי, של בחירת קציני-הצבא על-ידי העם ("חימוש העם") וכו', הרי זה אומר למעשה - "להכריז" על מהפכה (עם תוכנית מהפכנית בלתי-נכונה!).

וכאן אומר יוניוס בצדק גמור, שמהפכה אי-אפשר "לעשות". המהפכה עמדה על הפרק בשנים 1914-16, בהיותה חבויה בתוך-תוכה של המלחמה, צומחת ועולה מתוך המלחמה. צריך היה "להכריז" על כך בשם המעמד המהפכני, לגלות בלי פחד את התוכנית שלו עד הסוף: סוציאליזם, שבשעת מלחמה אינו אפשרי בלי מלחמת-אזרחים מכוונת נגד הבורגנות הארכי-ריאקציוניות, הפושעת, הממטיה על העם פורעניות לאין תיאור. צריך היה לחשוב ולמצוא פעולות שיטתיות, עקביות, שימושיות, הניתנות להגשמה בהחלט בכל קצב של התפתחות המשבר המהפכני, פעולות הנמצאות בקו המהפכה הממששת ובאה. פעולות אלה סומנו ברזולוציה של מפלגתנו: (1) הצבעה נגד התקציבים; (2) הפסקת "שלום-הבית האזרחי"; (3) יצירת ארגון בלתי-לגלי; (4) התאחוות

החיילים [הערת המתרגם: כלומר, סירוב להילחם, כאשר חיילים משני צדי החפירות הולכים לעבר חיילי "האויב" ומתחברים (אחוזה) איתם בהניחם את נשקם בניגוד להוראות הקצינים]; (5) תמיכה בכל ההופעות המהפכניות של ההמונים. הצלחתם של כל הצעדים האלה מביאה *בהכרח* לידי מלחמת-אזרחים.

לו הוכרזה תוכנית היסטורית גדולה, היה לה בלי ספק ערך כביר; ואולם הכוונה לא לתוכנית הגרמנית-הלאומית הישנה, שנתיישנה כבר בשביל שנות 1914-1916, אלא לתוכנית סוציאליסטית, פרולטרית בין-לאומית. אתם הבורגנים, נלחמים למען השוד; אנו, פועלי כל הארצות הנלחמות, מכריזים מלחמה עליכם, מלחמה למען הסוציאליזם, - זהו תוכן הנאום, שצריך היה להישמע ב-4 באוגוסט 1914 בפרלמנטים מפי הסוציאליסטים שלא בגדו בפרולטריון כשם שבגדו בו הלגינים, הדוידים, הקאוטסקים, הפלכנובים, הגדים, הסמבאים וכו'.

נראה, ששיקולים מוטעים משני סוגים עלולים היו לגרום לטעותו של ינוס. אין ספק, ינוס הוא בהחלט נגד המלחמה האימפריאליסטית ובהחלט בעד הטקטיקה המהפכנית: *עונדה* זו לא יסלקו כל הבעות השמחה-לאיד מצד ה"ה הפלכנובים בעקבות "ההגנתיות" של ינוס. על דיבות כאלה, שהפצתן אפשרית וקרובה לוודאי, יש להשיב מיד ובפירוש.

אבל, ראשית, לא נשתחרר ינוס בשלמות מן "הסביבה" של הסוציאל-דמוקרטים הגרמנים, אפילו השמאליים, היראים מהפילוג, הפוחדים לבטא את הסיסמאות המהפכניות עד סופן? זהו פחד מוטעה, והסוציאל-דמוקרטים השמאליים בגרמניה יצטרכו להשתחרר ממנו ואף *ישתחררו*. מהלך מאבקם עם הסוציאל-שוביניסטים *יביא* לידי כך. והם הרי נאבקים עם הסוציאל-שוביניסטים שלהם בעוז, בעקשנות, *בכנות*, וזהו ההבדל היסודי העקרוני הכביר שבינם ובין האדונים מרטוב וצ'כאיזה, אשר ביד אחת (דוגמת סקובלוב) מניפים הם דגל בברכה "לליבקנטים של כל הארצות", וביד האחרת הם מחבקים בעדינות את צ'חנקלי ואת פוטרסוב!

שנית, ינוס רצה, כנראה, להגשים משהו מעין "תיאורית השלבים" המנשביקית, עליה השלום. הוא רצה *להתחיל* בביצוע תוכנית מהפכנית מן הקצה "הנוח ביותר", "הפופולרי", המקובל על לב הבורגנות הזעירה. משהו מעין תוכנית "להערים על ההיסטוריה", להערים על הקרתנים. לאמור, הרי להגנה *מעולה* על המולדת האמיתית אין איש יכול להתנגד; והמולדת האמיתית הריהי הרפובליקה הגרמנית הגדולה, וההגנה המעולה *הדיהי* מיליציה, פרלמנט תמידי וכו'. לכאורה, אילו נתקבלה תוכנית כזאת הייתה מביאה מאליה אל השלב השני: אל המהפכה הסוציאליסטית.

קרוב לוודאי, שהגיגות כאלה קבעו, מדעת או מדעת-למחצה, את הטקטיקה של ינוס. אין צורך לומר, שהם מוטעים. בחוברת של ינוס מורגש *הבנד*, שאין לו חברים בארגון בלתי-לגלי, הרגיל לחשוב ולשקול עד הסוף את הסיסמאות המהפכניות ולחנך באופן שיטתי את ההמונים ברוחן. אבל חסרון זה - אין זה מן הראוי בשום פנים לשכוח זאת - אינו חסרון אישי של ינוס, אלא פרי החולשה של כל השמאליים הגרמניים, הסבוכים מכל צד ברשת מתועבת של צביעות קאוטסקיאנית, של פדנטיות, של "יחסי-ידידות" עם האופורטוניסטים. תומכי ינוס השכילו, *למדות* בדידותם, *להתחיל* בהוצאת עלונים בלתי-לגליים ובמלחמה בקאוטסקיאניות. הם יידעו ללכת גם הלאה, להתקדם בדרך הנכונה.

אוקטובר שנת 1916.

² אותה השגיאה ישנה גם בהגיגותיו של ינוס על הנושא: מה עדיף, ניצחון או תבוסה? מסקנתו: שניהם כאחד רעים (לדול ההמונים, גידול החימוש וכו'). אין זו נקודת-ההשקפה של הפרולטריון המהפכני, כי אם של הבורגני-הזעיר הפציפיסטי. אם אנו באים לדבר על "התערבות מהפכנית" של הפרולטריון - ועל זה, אף כי, לצערנו, בצורה כללית יותר מדי, מדברים גם ינוס וגם ההנחות של קבוצת "האינטרנציונל" - הרי מן *החובה* היה להעלות את השאלה מנקודת-השקפה *אחדת*: (1) האפשרית "התערבות מהפכנית" בלי חשש תבוסה? (2) האפשר להוקיע את הבורגנות ואת התערבות הממשלה של הארץ *שלנו*, בלי אותו החשש? (3) האם לא אמרנו תמיד והאם לא כן אומר הניסיון ההיסטורי של המלחמות הריאקציוניות, שהתבוסות מקילות על מפעל המעמד המהפכני?